

39. נחום פסה ("נושם")

הקשר הראשוני האישי שלי עם נחום פסה היה בעת היותו מדריכנו בתנועת הנוער דרור. למרות שהבדל הגילים בינינו היה רק שנתיים, נחשב נחום מההתחלה אחד מבכירי מנהיגינו. בשנת 1950 הוא מונה למדריך קבוצתנו, שנקראה "מתישבים". הייתה זו תקופת מעבר, כי קבוצתנו הקודמת, "גבת", התאחדה עם קבוצת "מתישבים" והיה נחוץ אדם שיוכל לאחד את שתי הקבוצות. התנועה "התמקצעה" אז, על מנת להבטיח את עתידה ואת עלייתנו המעשית לישראל. חברי קבוצת "מתישבים" לא תמיד הקרינו אופטימיות בקשר לעתידנו. נחום חיזק את הקבוצה הן מבחינה אידיאולוגית והן מבחינה חברתית. באותה תקופה הייתי יד ימינו והיחסים בינינו היו מצוינים.

בסוף 1952 בלטה נוכחותו של נחום ביתר שאת, הפעם כמנהיגה החדש של התנועה. הוא נקרא מחוות ההכשרה, שבה התכונן לקראת עלייתו לארץ, להחליף את פאול זינגר בהנהגת התנועה. פאול הגיע אז למסקנה שגורל התנועה צריך להיות קשור להשתלבות בחיים הפוליטיים והחברתיים בברזיל ולא לעלייה לישראל.

התנועה נקלעה למשבר חריף. נחום היה מהבודדים שבאותם ימים חסרי הוודאות לגבי המשך קיומה של התנועה הציונית החלוצית, הצליח להדביק באמונתו ובהתלהבותו את

יתר חברי ההנהגה ואת כלל חברי התנועה. הוא האמין בלי סייג ברעיון שישראל והקיבוץ הם הדרך היחידה והאמיתית לנוער היהודי בברזיל. היו אלה זמנים שבהם היה קל יותר לקחת את ה"מטען" שלך, לעזוב את התנועה ולהתרכז בחיים האישיים, דבר שהיה גורם סיפוק למשפחותינו. נחום ידע להנהיג בצורה מרשימה את החברים שהיו מוכנים לכבד את רעיונותיהם הציונים החלוציים ולעלות לישראל. לדידי היה זה הישגו הגדול ובלי שום ספק הוא נרשם לעד בהיסטוריה של תנועת דרור בברזיל, בימי תהילתה בשנות החמישים.

ב-1955 קיבלתי על עצמי לנהל את מחלקת ה"חלוצים", כלומר לדאוג שבכל שנה תעלה קבוצת חלוצים לקיבוצנו בישראל. נחום כבר היה בארץ ודאג לקשר עם מנהיגי התנועה בברזיל. ב-26 באוגוסט 1955 הוא כתב לי מכתב מרגש, שאני שומר אותו עד עצם היום הזה. כך כתב לפני 50 שנה:

[...] בידך האחראיות לבעיות החלוציות, בעיות שבוודאי נמצאות במרכז דאגות התנועה ואשר קובעות את ערכי התנועה ואת הגשמתם בפועל בישראל. מי שמדריך ומנהל עניינים אלה בתנועה, בעצם מדריך ומנהל את התנועה. תרשה לי לומר לך שני דברים כלליים ואחד ספציפי, כי ניסיוני משם ומכאן אולי יוכל להיות לך לעזר.

הדבר הראשון והיסודי הוא אמת ישנה, אבל לא פחות חשובה במיוחד עבורך, שמתחיל עכשיו פרק חדש ומכריע לך ולכולנו, 'השותפים למפעל הזה' הנקרא 'התנועה': כוחה של התנועה תלוי ביכולת מנהיגיה לפעול יחד, כצוות הרמוני שבו כוחו של כל אחד מוכפל בכוחם של כולם והחולשות מקוזזות על ידי ההבנה ההדדית. לכתוב ולומר זאת הוא דבר

פשוט למדי, אבל המציאות קשה הרבה יותר, כי האדם אינו אלא אדם, ויש לקבלו כך ולדעת להפיק מכל אחד את גדולתו ולעזור לו בחולשותיו.

הדבר השני: להציע לך כעת לשבת וללמוד זה יהיה שקר וצביעות, כי לא יהיה לך עכשיו זמן או מצב רוח ללימודים רציניים. דבר אחד אתה יכול וצריך בהחלט לעשות: לחשוב, לחשוב, לחשוב! לחשוב הרבה, לחשוב עמוק ולחשוב הלאה – על העובדות ועל האנשים. בלעדי זאת האדם הוא קל-דעת; עם זאת הוא חזק ופורה. שב ותחשוב קצת על התנסויותיך בעבר, מה היטבת לעשות ומה עשית רע, איך, למה, ומה הלאה. תיטיב להכיר את עצמך: כוחות וחולשות. תן למחשבתך כיוון ומטרה, כי אין לך פנאי לפילוסופיה או להתלבטויות.

והדבר הכי חשוב: הגשם את רעיונותיך, לך עד הסוף, שרוף את הגשרים על מנת לא לחזור, כלומר תהיה בלתי מתפשר ועקבי עם עצמך (אבל גמיש עם אחרים).

לנחום עומדות זכויות רבות בפיתוח הכלכלי והחברתי של ברור חיל בשנותיה הקשות, בעת היותו מרכז המשק בשנים 1957-1962. הוא מילא תפקיד מרכזי בשנים הראשונות להקמת התעשייה שלנו (מפעל "דקו" לייבוש ירקות) ופיתוחה, והצליח לשקמו לאחר המשבר העמוק שפקד את המפעל ב-1963-1964. הודות להישגיו היה לעשרות חברי הקיבוץ מקום עבודה מובטח לעשרות שנים, וכן גם לעובדים השכירים משדרות ומהאזור. בחיים הציבוריים זכה נחום למלא תפקידים נכבדים. הוא כיהן כיושב ראש מחלקת התרבות והנוער של ההסתדרות

הכללית, ובשנות השמונים – כמנהל כללי של קופת חולים של ההסתדרות, ששירתה בזמנו את מרבית האוכלוסייה בישראל ושעוצמתה עלתה אז על זו של משרד הבריאות. נחום חי בברור חיל למעלה מ-35 שנה. אני חושב שאם היה ממשיך לחיות איתנו בקיבוץ, אולי השינויים הקיצוניים שעברו על ברור חיל היו מתרחשים, אבל הם לא היו גורמים לכך שהתוכן האנושי ירוקן ממנו. היום, בתחילת 2005, אין לי "קרש הצלה" להיאחז בו ואני מהרהר על אותם החברים שחיו אתנו עשרות בשנים ואשר עזבו את הקיבוץ מסיבות שונות. הישגיו של נחום בבניית תנועת דרור בברזיל ובפיתוחו של ברור חיל, הקיבוץ הברזילאי, נשארו עד היום.